

Lotte Bergen

Verklaring over het proefschrift van Ad van Liempt

13 november 2019

Geachte commissie,

In het interview dat op 4 mei 2019 in *de Volkskrant*, een week voor de promotie, verscheen, stelde journaliste Ellen de Visser aan dhr. van Liempt de vraag:

‘Is het niet vreemd dat er pas 74 jaar na de bevrijding een biografie ligt van de man die zo cruciaal is geweest bij de Jodenvervolging in Nederland?’

Het antwoord luidde: ‘Die vraag is meteen het antwoord: dit boek is er gekomen vanuit mijn verontwaardiging dat het er nog niet was. Daar is niemand schuldig aan, maar ik vond het moeilijk te verdragen’.

Zowel de vraag van de journaliste en het antwoord van de auteur verbaasde mij ten zeerste.

Uit de vraag van de journaliste leidde ik af dat zij niet op de hoogte was van eerder verschenen studies over Gemmeker. Het antwoord van dhr. Van Liempt pretendeerde m.i. iets van vergelijkbare strekking, namelijk er is niet eerder een biografie over Gemmeker verschenen. Bij het lezerspubliek van de krant wordt op deze manier de indruk gewekt dat er nog geen eerdere biografieën over de commandant zijn verschenen. Dit is een verkeerde voorstelling van zaken, een die na mijn vriendelijke verzoek aan *de Volkskrant* niet werd rechtgezet.

In 2003 verscheen namelijk het werk *De trein*. In 2006 heruitgegeven onder de titel *Westerbork. Het doorgangskamp en zijn commandant* van wijlen Nanda van der Zee. Zij verdiepte zich in de commandant van Westerbork en de kampgeschiedenis. Van der Zee stond naast zijn levensloop ook stil bij de vraag of de commandant op de hoogte was van wat er in het Oosten gebeurde en zij geeft een, zei het beknopt, overzicht van de procesgang naar de oorlog.

In navolging van Van der Zee verscheen in 2013 mijn boek, *Albert Konrad Gemmeker. Commandant van Westerbork* bij Aspekt. (een uitvoerige bewerking van mijn BA scriptie over de commandant, Universiteit Leiden, 2009) In dit boek ga ik eveneens in op de persoon Gemmeker. Ik schets zijn levensloop en beschrijf de manier waarop hij invulling gaf aan zijn commandantschap. Het boek centreert zich rond de vraag of hij het *gewusst* had en of zijn opmerkelijke gedrag hiervoor een verklaring is. Ik concludeer dat de commandant vrijwel zeker op de hoogte geweest moet zijn geweest van het 'Joodse noodlot' en dat het 'correcte' gedrag, zijn optreden als 'gentleman' puur functioneel was en onderdeel was van zijn 'managerskwaliteiten'. Hij speelde een rol, maar geregeld viel hij uit die rol getuigen verschillende beschrijvingen.

In het boek van dhr. Van Liempt is mijn studie opgenomen in de geraadpleegde literatuur. Verder wordt het nergens in het boek besproken of ernaar verwezen middels een voetnoot. Mijn boek zou, zo stelde dhr. Van Liempt een adequate samenvatting zijn van wat al bekend was en dat ik gebruik gemaakt heb van de *Andere Tijden* documentaire. Dat laatste is correct, maar is m.i. geen argumentatie om mijn studie terzijde te schuiven.

Het zou juist een reden zijn om mijn studie te bespreken aangezien dhr. Van Liempt uiteindelijk hetzelfde concludeert als ik (en anderen, De Jong, Presser, Van der Zee) in mijn werk: 'De commandant wist van het Joodse noodlot'.

Dhr. heer Van Liempt meent dat het in de historische wetenschap vanzelfsprekend is dat de onderzoeker teruggaat naar de originele bron. Dat teruggaan naar die originele bron moet dan wel gepaard gaan met een bespreking van hoe collega- onderzoekers dezelfde bron hebben gebruikt en geïnterpreteerd. Dat maakt een onderzoek nu juist wetenschappelijk, dat je dus voortbouwt op het werk van collega's en aangeeft wat je eigen onderzoek toevoegt aan de wetenschap. Dit uitgerkend consequent niet doen bij de recentere studies (Van der Zee, Bergen, Moraal, Van Riet) over de commandant is opvallend en oncollegiaal. Een gedegen bespreking van de belangrijke literatuur, de stand van zaken in het historisch onderzoek, is een noodzakelijk element in een proefschrift en dat ontbreekt.

Een ander aspect wat essentieel is in een dissertatie is de centrale vraagstelling. Van Liempt legt uit dat zijn proefschrift een open onderzoek is naar de levensloop van een persoon en dat zich gaandeweg een onontkoombare centrale vraag opwierp, namelijk: Kende Gemmeker het lot van zijn slachtoffers? Hoofdstuk 14 richt zich op deze centrale vraag. Echter is dit geen nieuwe vraag en ook het antwoord is niet nieuw. Van Liempt en

ik stellen allebei die vraag en komen tot eenzelfde antwoord: *Gewusst*, maar juridisch niet bewezen, wat L. de Jong veel eerder ook al had geconcludeerd. In een proefschrift is het toch wel de centrale vraagstelling die origineel moet zijn of ten minste nieuwe inzichten moet brengen. Dat gebeurt hier niet. Het vernieuwende wat dhr. Van Liempt brengt is kennis over het onderzoek en de procesgang in Duitsland, maar in hoeverre is dat relevant voor het beantwoorden van de centrale hoofdvraag, die al door vele voorgangers is beantwoord en die overigens pas op het einde van het boek, aan bod komt?

Uit de omgang met de bronnen, het ontbreken van een onderzoeksmethode en het negeren van werk van voorgangers waaronder mijn eigen studie, zowel in het proefschrift als naar buiten toe, getuigt dit niet van een wetenschappelijke attitude. Een dergelijke werkwijze belonen met een dokterstitel draagt m.i. bij aan uitholling van de wetenschap in plaats van dat de wetenschap verder wordt geholpen.